

לימודי דעת – תוכנית לימוד השולחן ערוך

הלכות עירובין

סימן שמ"ה – שיעור 01

מהדורה שניה

© רשות השימוש בשיעורים היא אישית בלבד לצורך לימודי הקורס ולחזרה ושינון
אין להשתמש בשיעור זה לשום מטרה אחרת ללא רשות מפורשת מהמו"ל
- לימודי דעת תכנית הסמיכה שע"י פרחי שושנים 03-6166340 -

תוכן השיעור:

1. סעיפי השו"ע
2. מבוא: מלאכת הוצאה, ארבע רשויות
3. הגדרת רשות היחיד
4. מספר הכתלים
5. רוחב השטח שבין הכתלים
6. בורות ועמודים
7. תלוליות ומדרונות
8. הכתלים עצמם

נכתב ע"י הרב דוד אוסטרוף שליט"א

נערך ע"י הרב א. אלחרר שליט"א

סימן שמ"ה סעיפים א - ג

א. ארבע רשויות לשבת; רשות היחיד ורשות הרבים, כרמלית (פירוש רך מל לא לח ולא יבש אלא בינוני הכא נמי לא רשות היחיד לפי שאין לו מחיצות, ולא רשות הרבים שאינו דומה לדגלי מדבר דלאו להלוכא דרבים עבדא, רש"י) ומקום פטור.

ב. איזהו רשות היחיד, מקום המוקף מחיצות גבוהות עשרה טפחים ויש בו ד' טפחים על ד' טפחים או יותר, וכן חריץ עמוק עשרה ורחב ארבעה על ארבעה. וכן תל גבוה עשרה ורחב ארבעה על ארבעה.
הגה: יש אומרים דבעינן באלו ארבעה על ארבעה הן ואלכסונו, וכמו שיתבאר לקמן סי' שמ"ט (הגהות אשירי פ"ק דשבת ותוס' עירובין דף נ"א).

ג. כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד אפילו אינם רחבים ארבעה.

ארבע רשויות בשבת

מבוא

עיקר עניני מסכת עירובין הינה ברור האיסור של הוצאה מרשות לרשות בשבת, וכן ברור איסור הוצאה מרשות היחיד אחת אל רשות היחיד אחרת שהוא איסור מדרבנן וכן איסור יציאה מתחום שבת.

מלאכת ההוצאה (איסור העברה מרשות לרשות) היא אחת מל"ט המלאכות האסורות בשבת.

וכתב הרמב"ם: (פרק יב הלכה ח) הוצאה מרשות לרשות מלאכה מאבות מלאכה היא, ואף על פי שדבר זה עם כל גופי תורה מפי משה מסיני נאמרו, הרי הוא אומר בתורה: (שמות לו, ו) "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא", מכאן למדת שההבאה נקראת מלאכה, ולמדנו מפי השמועה שהמעביר ברשות הרבים מתחלת ארבע אמות לסוף ארבע אמות, הרי הוא כמוציא מרשות לרשות וחייב.

מדאורייתא, אדם עובר על איסור הוצאה אם העביר חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד ולהיפך, וכן בהעברה של ארבע אמות בתוך רשות הרבים.

הלכות עירובין סימן שמ"ה סעיפים א - ג / שיעור 01

יש דרכים שונות להעביר חפץ, כגון: נשיאה, גלגול, זריקה, העברה מיד ליד וכדו', בהמשך נדון בשיטות ההעברה השונות.

מדרבנן נוספו שתי רשויות נוספות והן: **כרמלית ומקום פטור**.

הכרמלית אינה רשות הרבים משום שאינה דרך, ואינה רשות היחיד משום שאין לה מחיצות, ומן התורה מותר להכניס ולהוציא ממנו לרשות היחיד ולרשות הרבים. **מדרבנן** אסור להעביר חפץ מרשות הרבים לכרמלית ולהיפך, וכן אסור להעביר מרשות היחיד לכרמלית ולהיפך.

מקום פטור: מקום שאינו רשות הרבים ואינו רשות היחיד ואף לא כרמלית, מפני שאינו רחב ארבעה על ארבעה טפחים, ושגובהו לפחות שלשה טפחים.

מקום זה - אין נוהג בו אסור הוצאה.

חז"ל אסרו להעביר חפץ מרשות הרבים למקום פטור על מנת להמשיך ולהעבירו אח"כ לרשות היחיד, אך להכניס ממקום פטור לרשות היחיד או לרשות הרבים מותר.

רשות היחיד

סעיף ב'

הערה: גדרי רשות היחיד יתבארו החל משיעור זה עד סעיף ו'

אחד המקורות להלכה זו הוא הגמרא בשבת ו', א'.

רשות היחיד, כמו שלמדנו, היא שטח שגובהו לפחות עשרה טפחים ושטחו הפנימי הוא לפחות ארבעה על ארבעה טפחים.

יש מחלוקת ראשונים בנוגע למספר הכתלים הנדרשים להגדרת רשות היחיד:

הרמב"ם סובר שנדרשים ארבעה כתלים כדי להפוך שטח לרשות היחיד. כתלים אלה יכולים להיות שלמים (חלונות ודלתות שבהם אינם מוציאים אותם מכלל כתל), או שלשה כתלים ולחי במקום הכתל הרביעי.

לחי הינו קורה בגובה של לפחות עשרה טפחים הנשענת על הקיר השלישי בכוון שבו היה אמור להיות קיר רביעי, בתנאים מסוימים לחי יכול להחשב כקיר.

אולם ראשונים אחרים (**רש"י**, **תוספות**, **ראב"ד**, **הרא"ש**, **הרשב"א** ו**הריטב"א**) סבורים ששלושה כתלים מספיקים לקביעות רשות היחיד ואף שני כתלים ולחי בתור כתל שלישי מספיקים לכך.

הביאור הלכה בסימן שס"ג ד"ה "אסרו חכמים" דן במחלוקת זאת ביתר אריכות. (עיין שם)

רוחב השטח שבין הכתלים

הט"ז דן באריכות בנושא השטח שבין הכתלים ובהתבסס על הראשונים, לדעתו עובי הכתלים נלקח בחשבון ארבעת הטפחים. לדוגמא: אם הרווח בין הכתלים הוא שלשה טפחים, וכל כתל, מכל צד, רחבו חצי טפח - הרי לענין זה יש לנו כאן ארבעה טפחים.

המגן אברהם כותב שהרווח בין הכתלים חייב להיות ארבעה טפחים. המשנה ברורה (ס"ק ב) כותב שרוב הראשונים (ר' חננאל, ר"ף, רמב"ם ועוד) סוברים כן, שהשטח בין הכתלים בלי עובי הכתלים חייב להיות ארבעה טפחים, ולדעתו סעיף יט מוכיח כנ"ל. (בסעיף יט נאמר שאם הרווח בין הקירות הוא פחות מארבעה טפחים הרי זה מקום פטור. המחבר אינו מזכיר בכלל את עובי הקירות) הוא מוסיף שאכן ישנם ראשונים (רש"י, תוספות ועוד) הסוברים שעובי הקירות נחשב בתוך מנין ארבעה הטפחים (ראה שער הציון ג)

בנוסף הוא מצטט את **האליה רבא**, המביא את הרשב"א, האומר שאם הכתלים מספיק עבים בכדי להעמיד עליהם חפצים הרי שטחם יהווה חלק מחישוב ארבעת הטפחים, ומביא בשם האחרונים (אבן העוזר, תוספת שבת) שהסכימו שכל זה הוא לענין שיהא נקרא שם רשות היחיד על עובי הכתלים מלמעלה, אבל לענין החלל לא נקרא רשות היחיד כל זמן שאין בשטחו ד' על ד' בלי צרוף עובי הכתלים.

לסכום דברי המשנה ברורה:

כדי ששטח יקרא רשות היחיד הוא צריך להיות לפחות בן ארבעה טפחים. אם אדם זורק חפץ מרשות הרבים לשטח אחר בן שלשה טפחים וחצי, אף שעם עובי הכתלים יש ד' טפחים, הוא פטור. (יתכן שאפילו מותר לעשות כן מלכתחילה אם שטח זה הוא מקום פטור)

במקרה שהחלל בין הקירות הוא שלשה טפחים, והקורות משלימים יחד לארבעה טפחים, ואפשר להניח עליהם חפצים - אם אדם יזרוק חפץ פנימה הוא יהיה פטור, אבל אם הוא יזרוק חפץ שיתמקם על הקיר האדם עלול להיות חייב. (בתנאי שגובה הקיר עשרה טפחים)

בורות ועמודים

בור שמדותיו ארבעה על ארבעה טפחים ועמקו עשרה טפחים הוא **רשות היחיד**. בעל המשנה ברורה מוסיף, שעמוד בעל אותם נתוני מידות נחשב לרשות היחיד גם אם הוא עצמו יוצב ברשות הרבים.

כדי שהחלל מעל העמוד יחשב גם הוא כרשות היחיד אנו משתמשים ב"**גוד אסיק מחיצתא**", פירוש: שמחיצה של עשרה טפחים יכולה להיחשב כמחיצה, גם לגבי מקום הנמצא למטה או למעלה ממנה. המלה **גוד** פירושה **למשוך**, כאילו מושכים וממשיכים את המחיצה למקום שאינה נמצאת שם.

גוד אסיק פירושו: למשוך ולהעלות, **וגוד אחית פירושו:** למשוך ולהוריד.

בצורה כזו אנו כאילו ממשיכים את הקירות, ורשות היחיד נמשכת שם.

דוגמא קלאסית למקרה כזה יכולה להיות מתקן לאיסוף דואר שהינו ארבעה על ארבעה טפחים וגובהו עשרה טפחים. לפי האמור, מתקן זה הינו רשות היחיד, ומדאורייתא אסור להרים חפץ מהארץ (רשות הרבים) ולהניחו על גבי המתקן.

כנ"ל אפשר לומר גם לגבי מכונית. למרות שאנו מודעים לעובדה שאין לטלטל חפץ ברשות הרבים יותר מארבע אמות, אפשר בנקל לטעות בהלכה מכיון שאיננו מודעים לעובדה שלהרים חפץ מהארץ, ולהניחו על גבי מכונית חונה למשל זה איסור מדאורייתא, כיון שבצורה כזו מעבירים חפץ מרשות הרבים לרשות היחיד.

תלולית

תלולית שגובהה עשרה טפחים ושטחה ארבעה על ארבעה טפחים הינה רשות היחיד. צדיה של התלולית אינם חייבים להיות מאונכים. אם צידי המדרון התל עולים בהדרגה עד שמגביהים לעשרה טפחים תוך ארבע אמות - הרי הוא כזקוף כולו והוא רשות היחיד במקום גבהו, ואם זרק מרשות הרבים עליו - חייב, ומאידיך אפשר לטלטל בו כרשות היחיד.

אם המדרון נמוך יותר אינו רשות היחיד. הזוית המשוערת למדרון המתגבה תוך ארבע אמות לעשרה טפחים היא 25° .

כאשר המדרון תלול ואי אפשר לעוברו בקלות - התלולית אינה נחשבת לחלק מהרשות שבתוכה היא נמצאת. כאשר הזוית קטנה יותר והמדרון אינו תלול - התלולית היא חלק מהרשות בו היא נמצאת. אותם הנתונים של זוית השפוע נכונים גם לגבי בורות. הקירות אינם חייבים להיות מאונכים, די אם הם משופעים לאורך ארבע אמות - בגובה עשרה טפחים כדי שיחשבו רשות היחיד.

בסימן שמ"ט יתבאר האם צריך ברשות היחיד ארבעה טפחים על ארבעה טפחים בשיעור אלכסון או לא.

כתלים המקיפים רשות היחיד, על גביהם רשות היחיד אפילו אינם רחבים ד' טפחים. מכיון שכתלים אלה הופכים את השטח לרשות היחיד, קל וחומר שהם עצמם יהיו רשות היחיד.

מכיון שהקיר עצמו הינו רשות היחיד - אין להרים חפץ מרשות הרבים ולהניחו על הקיר. כמו כן אין לקחת חפץ המונח על הקיר ולהניחו על גבי הקרקע ברשות הרבים, או לקחתו ולטלטלו בידי, מכיון שבמקרה זה הוא מעביר מרשות היחיד לרשות הרבים, והרי זה איסור דאורייתא.

אף על פי שהכתלים עצמם אינם רחבים ד' טפחים מכל מקום יש על גבם שם רשות

הלכות עירובין סימן שמ"ה סעיפים א - ג / שיעור 01

היחיד.

אמנם בשער הציון העיר, שזה מדובר דוקא באופן שיש חלל ד' טפחים על ד' טפחים בלעדי המחיצות, אך אם אין שיעור ד' טפחים רק בצירוף המחיצות עצמן ראינו בסעיף ב' שיש בזה מחלוקת הפוסקים כיצד להחשיבם.

שאלות לחזרה

1. האם הוצאה היא אסור דאורייתא? ומהו עונשו של המוציא?
2. אילו רשויות הן מדאורייתא ואילו - מדרבנן?
3. מדוע כרמלית הינה מדרבנן?
4. מהי ההגדרה של רשות היחיד?
5. האם עובי הקירות נלקח בחשבון?
6. באלו תנאים נהפך בור לרשות היחיד?
7. איך נמדד עמוד?
8. מהו השפוע שהופך תלולית לרשות היחיד, והאם הצדדים צריכים להיות מאונכים?

תשובות

1. הוצאה היא איסור דאורייתא שענשו מיתה כשנעשה בזדון, וקרבת חטאת כשנעשה שגגה.
2. רשות היחיד ורשות הרבים הינם מדאורייתא וכרמלית ומקום פטור הינם מדרבנן.
3. כרמלית אינה רשות היחיד מכיון שאין לה קירות ואינה רשות הרבים מכיון שאינה דרך.
4. רשות היחיד מוקפת ע"י קירות שגבהם עשרה טפחים ושטחה ארבעה על ארבע טפחים. לפי הרמב"ם חייבים להיות ארבעה קירות, לפי רוב הראשונים מספיקים שלשה קירות.
5. המשנה ברורה מציין, שצריכים להיות ארבעה טפחים על ארבעה טפחים בכדי שהמקום יחשב רשות היחיד. האליה רבה חושב שאם אפשר להניח חפץ על הקירות הם יכולים להחשב בתוך חשבון ארבעה הטפחים, לפי המשנה ברורה דבר זה משנה רק לגבי הקירות עצמם ולא לגבי השטח שביניהם.
6. עשרה טפחים עמקו וארבעה טפחים רחבו ואורכו.
7. עמוד צריך להיות עשרה טפחים בגבהו וארבעה על ארבעה בשטחו. המחיצות עולות כאילו למעלה מעל העמוד וממשיכות את רשות היחיד.
8. צידי התלולית חייבים להיות בגובה עשרה טפחים, אבל אינם חייבים להיות זקופים. די אם הם מגיעים לגובה עשרה טפחים תוך שיפוע של ארבע אמות.

